

ISSN 2181-922X

O'ZBEKISTON

TIL VA MADANIYAT

LINGVISTIKA

2024 Vol. 2 (1)

www.navoiy-uni.uz

www.uzlc.navoiy-uni.uz

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

Bosh muharrir:	Hamidulla Dadaboyev
Bosh muharrir o'rinbosari:	Zulxumor Xolmanova
Mas'ul kotib:	Dilafroz Muhammadiyeva

Tahrir hay'ati

Baxtiyor Abdushukurov, Samixon Ashirboyev, Sulton Normamatov, Munavvara Qurbonova, Muhayyo Hakimova, Dilarabo Baxronova, Nodira Alavutdinova, Muqaddas Abdurahmonova, Marhabo Umurzoqova, Manzura Shamsiyeva, Zilola Shukurova, Gavhar Komilova, Kamola Rixsiyeva, Iqbol O'razova, Muhabbat Madaminova, Rohila Abdullayeva, Saodat Israilova, Mushtariy Xolmurodova, Nodir Jo'raqo'ziyev.

Jurnal haqida ma'lumot

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali – lingvistika, tarix, adabiyot, tarjimashunoslik, san'at, etnografiya, falsafa, antropologiya va ijtimoiy tadqiqotlarni o'rganish kabi sohalarni qamrab olgan akademik jurnal.

Jurnalning maqsadi – ko'rsatilgan sohalarga oid dolzarb mavzulardagi bahs-munozaraga undaydigan, yangi, innovatsion g'oyalarga boy, o'z konsepsiyasiga ega bo'lgan tadqiqotlarni nashr etishdir.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi, shuningdek, boshqa turkiy tillarda yozilgan maqolalar qabul qilinadi. Iqtisodiy tahlillar hamda siyosatga oid maqolalar e'lon qilinmaydi.

Jurnalda kitoblarga yozilgan taqrizlar, adabiyotlar sharhi, konferensiyalar hisobotlari va tadqiqot loyihalari natijalari ham e'lon qilinadi. Mualliflar fikri tahririyat nuqtayi nazaridan farq qilishi mumkin.

"Lingvistika" Oliy attestatsiya komissiyasi ilmiy nashrlar ro'yxatidagi "O'zbekiston: til va madaniyat" jurnalining tilshunoslik yo'nalishidagi seriyasi bo'lib, yilda to'rt marta e'lon qilinadi. "Lingvistika" seriyasida professor-o'qituvchilar, doktorantlar, stajyor-tadqiqotchilar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlarning lingvistika yo'nalishidagi ilmiy maqolalari nashr etiladi.

"Lingvistika" seriyasi 2021-yil mart oyidan chiqa boshlagan.

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti.

O'zbekiston, Toshkent, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi, 103.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.linguistics.tsuull.uz

Alisher Navoi Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature

Editor-in-Chief:	Hamidulla Dadaboev
Deputy Editor in Chief:	Zulkhumor Kholmanova
Executive secretary:	Dilafruz Muhammadiyeva

Editorial Committee

Bakhtiyor Abdushukurov, Samikhon Ashirbayev, Sultan Normamatov, Munavvara Kurbanova, Muhayyo Hakimova, Dilrabo Bakhronova, Nodira Alavutdinova, Muqaddas Abdurahmanova, Marhabo Umurzakova, Manzura Shamsiyeva, Zilola Shukurova, Gavhar Komilova, Kamola Rikhsiyeva, Iqbol Urazova, Muhabbat Madaminova, Rohila Abdullayeva, Saodat Israilova, Mushtariy Kholmuradova, Nadir Jorakoziyev.

Journal information

“Uzbekistan: Language and Culture” is an academic journal that publishes works in the field of linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies.

The purpose of the journal is to publish the results of the latest research that are rich in new, innovative ideas and has its own concept, which stimulates debate on topical issues in these areas.

The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcome. We do not publish economic analyses or political articles.

In addition to research articles, the journal announces book and literary work reviews, conference reports and research project results. The authors' ideas may differ from those of the editors'.

“**Linguistics**” is a linguistic series of the journal “Uzbekistan: Language and Culture” which in the list of scientific publications of the High Attestation Commission, published four times a year. The “Linguistics” series publishes linguistic articles by professors, doctoral students, trainee researchers, independent researchers, and masters.

The “Linguistics” series was launched in March 2021.

Alisher Navoi Tashkent State University of the Uzbek Language and Literature.

103, Yusuf Khos Hojib, Yakkasaray, Tashkent, Uzbekistan.

Email: uzlangcult@gmail.com
Website: www.linguistics.tsuull.uz

Mundarija

Lingvistika

Shuhrat Hayitov

Bobur asarlarining filologik tadqiqi.....6

Kamola Rixsiyeva

Qa= asosli lingvistik birliklarning semantik to'r asosidagi tahlili19

O'razova Iqbol

Eski o'zbek tilidagi "holat" semali frazemalar tahlili (XIV asrning II yarmi manbalari asosida)28

Mamarajabova Iroda

Eski o'zbek turkiy tildagi vaqt konseptini ifodalovchi leksemalar taraqqiyoti42

Ma'suma Mo'minova

Suv komponentli frazemalarda milliy-madaniy belgilar ifodasi57

Israilova Saodat Turapovna, Dilnoza Jumanova

Diskurs va uning ilmiy talqini67

Zahro Abruyeva

Ijtimoiy muloqotga xos ayrim murojaat shakllarining lingvokognitiv tahlili75

Shaxlo Baxodirova

"O'tgan kunlar" romanidagi lakunar birliklar88

Zarnigor Davronova

Badiiy matnda antroponim va unga yondosh tushunchalarning lingvistik xususiyatlari (Abdulla Qodiriy ijodi asosida)100

Zarifa O'rinova

Aforizmlar – intertekstual birlik sifatida113

Saodat Israilova, Gulnoza Rayhonova

Tezauruslardagi shaxs otlarining paradigmaticasi125

Mirzayeva Go'zal

Dunyo va turk tilshunosligidagi neyrolingvistik tadqiqotlar xususida132

Azizova Nilufar

"Devoni lug'otit turk" dagi "oziq-ovqat" semali leksik birliklarni semantik maydon asosida tadqiq etish142

Content

Linguistics

Shukhrat Khaitov

A philologik study of Babur's works6

Kamola Rixsiyeva

Semantic web-based analysis of qa= based linguistic units19

Iqbol Urazova

Analysis of phrases with the term "state" in the old uzbek language
(Based on the sources of the second half of the 14th century)28

Mamarajabova Iroda

Development of lexemes with the concept of time in the straotürkic
language42

Ma'suma Mo'minova

Expression of national – cultural signs in phrases with a water
component57

Israilova Saodat Turapovna, Jumanova Dilnoza

Discourse and its scientific interpretation67

Zakhro Abrueva

Linguistic-cognitive analysis of social communication forms of
address75

Shaxlo Baxodirova

Lacunar units in the novel "O'tgan kunlar"88

Zarnigor Davronova

Linguistic features of anthroponym and related concepts in literary text
(based on the works of Abdullah Qadiri)100

Zarifa O'rinova

Aphorisms – as an intertextual unit113

Saodat Israilova, Gulnoza Rayhonova

Paradigmatics of personal nouns in thesauruses125

Go'zal Mirzayeva

About neurolinguistic research in world and Turkish linguistics132

Nilufar Azizova

Studying the lexical units of "food" in the "Devoni lugotit turk" based on
the semantic field142

LINGVISTIKA

Bobur asarlarining filologik tadqiqiShuhrat Hayitov¹**Annotatsiya**

Ushbu maqolada turkiy xalqlar adabiyotida Bobur hayoti va ijodining ilmiy tadqiq etilish jarayoni, ayniqsa, shoir asarlarining turkiy tillardagi tarjimalari, ularning filologik aspektdagi tadqiqi, turkiy davlatlarda boburshunoslik tarixi, tadriji va takomili, shuningdek, filologik aspektda amalga oshirilgan ilmiy manbalar xususida soʻz yuritilgan. Bundan tashqari, oʻzbek, qoraqalpoq, turk, ozarbayjon, turkman, qozoq, qirgʻiz olimlarining tadqiqotlari tavsif va tahlil etilib, turkiy boburshunoslik tarixi, uning takomil bosqichlari koʻrsatib berilgan.

Kalit soʻz: *Bobur, boburshunoslik, "Boburnoma", "Devon", "Mubayyin", "Aruz risolasi", "Xatti boburiy", tarjimashunoslik, turkiy til, feʼl.*

Kirish

Zahiriddin Muhammad Bobur shaxsi va uning asarlariga boʻlgan qiziqish kun sayin ortib, bugungi kunda ham bu borada izlanishlar qizgʻin davom ettirilmoqda. Ayni masala, nafaqat filologiya sohasining, balki boshqa fan tarmoqlarining ham tadqiqot ob'ektiga aylanib, bu borada dunyoning yuzlab ziyolilari minglab tadqiqotlarni amalga oshirishgan. Bular orasida, ayniqsa, filologik aspektdagi tadqiqotlarning oʻrni va ahamiyati kattadir. Bobur asarlariga bagʻishlangan ilmiy izlanishlar koʻlami shu qadar kengki, ularni oʻrganish, ayniqsa, qiyosiy planda tadqiq etish bugungi kun boburshunosligining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Tarixga nazar tashlasak, Bobur ijodiga boʻlgan munosabat, xususan, "Boburnoma" asarining ilmiy-tarixiy, gʻoyaviy-badiiy xususiyatlari va boshqa oʻziga xos jihatlari toʻgʻrisida tarixiy manbalarda zamondoshlarining koʻplab tazkira va bayoz risolalarida qayd etilganiga amin boʻlamiz. Masalan, ana shunday tarixiy asarlardan biri Abdurahmon Siyrat tomonidan sohibqiron Amir Temur va temuriylarga bagʻishlab yozilgan "Kanzul aʼzam" (Buyuk xazina)dir.

¹ *Shuhrat Hayitov* – filologiya fanlari boʻyicha falsafa doktori, OʻzMU dotsenti.

E-pochta: shuhrathayitov84@mail.ru

Iqtibos uchun: *Hayitov, Sh.* Bobur asarlarining filologik tadqiqi. *Oʻzbekiston: til va madaniyat. Lingvistika.* 2024-2: 6-18.

Mazkur asarda Amir Temur tavalludidan boshlab to uning vafotiga qadar bo'lgan ma'lumotlar bilan birgalikda Boburning Hindistonni zabt etishigacha bo'lgan voqealiklar tilga olingan. Diqqatga molik tomoni, unda "Boburnoma" va uning o'ziga xos xususiyatlari haqida ham mulohazalar bildirilgan.

Umuman olganda, bu qomusiy asar haqidagi mulohazalarni boburshunos olim, akademik Botirxon Valixo'jaev ta'biri bilan aytganda, "...Boburning o'zi ("Boburnoma"da) boshlab bergan. Shundan so'ng Movarounnahr, Afg'oniston va Hindistonda yozilgan tazkira va tarixiy asarlarda Bobur haqida ma'lumot berish, uning shaxsi va ijodiga bo'lgan qiziqish boshlangan. Gulbadanbegimning "Humoyunnoma", Muhammad Haydar Dug'latning "Tarixi Rashidiy" asarlarida bu ulug' siymo bilan bog'liq qimmatli ma'lumotlar bayon etilgan (Valixo'jaev 2002, 217).

Shuni alohida qayd etish lozimki, Boburga dunyoviy shuhrat keltirgan asari shubhasiz, uning "Boburnoma"sidir. Asar XVI asrdayoq Abdurahmon ibn Bayramxon tarafidan fors tiliga tarjima qilingan. Shundan so'ng dunyoning boshqa mamlakatlarda ham Boburning ilmiy-ijodiy faoliyatiga qiziqish oshib borgan. Ayniqsa, XVIII asrga kelib Yevropada "Boburnoma"ga bo'lgan qiziqish bu o'lkada boburshunoslik sohasining vujudga kelishiga sabab bo'lgan. Elfinston, Vitsin, J.Leyden, U.Erskin kabi tarjimon va manbashunos olimlar tomonidan "Boburnoma"ning qo'lyozma nusxalari topilib o'rganila boshlangan. Asar shu tariqa ingliz, fransuz, nemis, golland, rus, fors, usmonli turk, ozarbayjon, arab, yapon, qozoq va boshqa tillarga tarjima qilingan. Birgina Angliyaning o'zida o'nga yaqin nashrlari amalga oshirilgan (Abdullaev 2007, 44).

Shunday qilib, Bobur asarlarini filologik planda ilmiy tadqiq etish jarayoni dastlab, Angliya, Fransiya va Germaniyada boshlangan bo'lib, bu o'lkalarda asar tarjimalaridan tashqari, uni o'qish va tushunish uchun masus lug'at, sharh va izohlar tayyorlangan. Bu an'ana esa so'ngra turkiyxalqlar adabiyotiga ko'chgan. Qardosh xalqlar orasida XX asr boshlarida boshlangan bu jarayonni dastlab turkiyalik olimlar F.Ko'prulu, R.R.Arat, H.Boyirlar boshlab bergan. Xususan, turk olimi F.Kuprulu 1915 yilda Istanbulda nashr etiladigan "Milliy tadabbular" jurnalining turkum sonlarida Bobur haqida maqollalar e'lon qilgan. Olim shoir asarlari qo'lyozmalari haqida ma'lumotlar, ularning tavsifi, shuningdek, she'rlaridan ayrim namunalar berib borgan. "Boburnoma" haqida dastlabki izlanishlarni olib borgan. Turkiyalik yana bir tarixchi olim H.Boyir "Boburnoma"ga tayangan holda "Hindiston tarixi" asarini yozgan. Undan tashqari, asar

matni, ilmiy-tarixiy ahamiyat va o'ziga xos betakror uslubi haqida so'z yuritgan (Bayur 1987). R.R.Arat avvaliga Bobur haqida turli kichik ilmiy maqolalar, so'ngra, 1943 yilda "Boburnoma"ning turkiy xalqlar adabiyotida birinchi bo'lib ilmiy tarjima nashrini tayyorlagan (Arat 1943). Aytish mumkinki, bu tadqiqotlar keyinchalik nafaqat O'zbekiston boburshunosligi taraqqiyotida, balki boshqa ko'plab xorijiy mamlakatlar boburshunosligi rivojida o'ziga xos ilmiy manba vazifasini bajargan.

H.Boyir "Boburnoma"da bayon qilingan voqea-hodisalar mufassalligi, ob'ektivligi, ifodasining aniqligi va izchilligi bilan boshqa tarixiy asarlardan tubdan farq qiladi. Xususan, tarixiy manba sifatida o'sha davrning muhim kitoblaridan Mirxondning yetti jildidan iborat "Ravzatus-safo", shuningdek, Xondamirning "Habibus-siyar" va M.Haydarning "Tarixi Rashidiy" asarlaridan butun mazmuni bilan yuqori turishini e'tirof etadi. H.Boyirning "Boburnoma" asarining o'n sakkiz yillik uzilib qolgan voqeliklarini boshqa tarixiy manbalar orqali tiklash borasidagi ilmiy yutuqlari ham e'tirofga loyiqdir.

Bundan tashqari, F.Ko'prulu, R.R.Arat, H.Boyirning "Boburnoma" yuzasidan olib borgan tadqiqot ishlari turk adabiyotida keyinchalik har bir soha kesimida, masalan, tarix, adabiyot, folklorshunoslik, tilshunoslik, onamasltika, madaniyatshunoslik, tabobat, biologiya, ekologiya, zoologiya kabi o'nlab sohalarda ilmiy tadqiqotlarning yuzaga kelishi uchun ham turtki bo'ldi. Bu olimlar tadqiqotlari asosida yuzlab ilmiy maqolalar, yirik monografik asarlar, kitob va risolalar yozildi. Shunday qilib, XX asr boshlaridan boshlangan Turkiyada boburshunoslik ilmi 90-yillarga kelib yanada keng quloqch yoydi. Bu davrga kelib shoir ijodi yuzasidan o'nlab mavzularda nomzodlik va doktorlik dissertatsiyalari himoya qilindi. Turkiy xalqlar adabiyotida Bobur asarlarini ko'p tomonlama o'rganish davri boshlandi. Jumladan, birgina Turkiyaning o'zida Mas'ud Shenning "Boburnoma"da Kobul va Hindiston bo'limlariga doir olib borgan doktorlik dissertatsiyasi (1993), keyinchalik Bobur maktublari haqidagi tadqiqoti (1997), Yu.Bilolning "Bobur devoni" yuzasidan amalga oshirgan ilmiy tadqiqoti (1995), Mehmet Turgutning "Boburnoma"da hayvonlar va ovchilik" deb nomlangan ilmiy monografiyasi (2008), Murad Yurdako'kning "Boburshoh asarlarida tibbiyotga oid qarashlar" (2010), Ataturk universiteti Adabiyot fakulteti doktoranti Husayn Baydemirning "Boburnoma"da folklorizm va etnografiya unsurlari" mavzusidagi ilmiy tadqiqoti (2010) va yana o'nlab dissertatsiyalar yuzaga keldi. Bir so'z bilan aytganda, olib borilgan ko'plab dissertatsion tadqiqotlar natijasida

Bobur asarlari

- tilshunoslik
- adabiyot, she'riyat
- tarix;
- madaniyatshunoslik;
- siyosatshunoslik;
- etnografiya;
- sharqshunoslik;
- geografiya, toponimika, gidroografiya;
- shaharsozlik, arxitektura yodgorliklari;
- san'atshunoslik;
- xronika, tarixiy yilnoma;
- islomshunoslik;
- aniq fanlar;
- harbiy tarix;
- musulmon huquqi normalari bo'yicha huquqshunoslik;
- biologiya;
- zoologiya
- ekologiya va tabiatshunoslik;
- tibbiyot va xalq tabobati
- soliq

kabi zamonaviy ilm-fanning turli sohalari uchun muhim va keng qamrovli birlamchi manba hisoblanishi isbotlab berildi. Bobur asarlarining turli rakursda o'rganilishida o'zbek, qoraqalpoq, turk, ozarbayjon, turkman, qirg'iz va qazoq kabi turkiy millat olimlarining mehnatlari katta bo'ldi.

O'zbekistonda Bobur shaxsini elga tanitish, bu buyuk siymo asarlarini ilmiy tadqiq etish jarayonida esa jadidlarning xizmatlari katta bo'ldi. Bu ishga Sh.Rahimiy, A.Avloniy, A.Fitrat, Cho'lpon va A.Qodiriy kabi ma'rifatimiz fidoyilari o'zlarining katta hissalarini qo'shishdi. Xususan, Sh.Rahimiyning 1923 yilda "Bilim o'chog'i" jurnalida bosilgan "Zahiriddin Muhammad Bobur" maqolasi ushbu yo'nalishdagi ilk tadqiqotlar sirasiga kiradi. A.Avloniyning Afg'oniston xalq maorifi vaziri, so'ng sho'rolar ittifoqining Afg'onistondagi elchisi vazifasida xizmat qilgan davri voqealari aks etgan "Sayohatnoma" asarida Bog'i Boburni ziyorat qilgani va ulug' shoir haqidagi o'y-kechinmalari bayon etilgan. A.Qodiriyning "O'tkan kunlar" asarida "Boburnoma" asari eslab o'tilishi ham tasodif emas edi. Shuningdek, Cho'lpon she'riyatida Bobur lirikasining o'rni borligiga ham ko'plab misollar bor. Ayniqsa, A.Fitrat tomonidan 1928 yilda nashr ettirilgan "O'zbek adabiyoti namunalari" majmuasida Boburning 31 g'azali, 2

masnaviysi, 28 ruboiysi va “Boburnoma”dan parchalar kiritilganligi o’sha davr uchun katta tarixiy voqelik bo’lgan edi. Otajon Hoshimning ushbu kitobga yozgan so’zboshisida ham Bobur hayoti va ijodi haqida ko’p ma’lumotlar berib o’tilgan (Boltaboyev 2004, 127). Bulardan tashqari, O’zbekistonda qatag’on yillari, Bobur nomi va uning ijodiga munosabat yaxshi bo’lmagan zamonlarda “Литературная энциклопедия” (1937) kitobiga Olim Sharafiddinov va Sotti Husayn tomonidan “O’zbek adabiyoti” nomli maqolasining yozilishi va unda Bobur ijodiga oid eng muhim va xolis ilmiy baho berilganligi o’z davri uchun katta jasorat edi.

Shu tariqa xalqimizga “Boburnoma”ni tanitishda Fitrat tadqiqotlarining ahamiyati katta bo’ldi. U 1928 yilda “Boburnoma”dan ayrim parchalarni e’lon qilish orqali o’zbek o’quvchilariga bu bebaho asrni tanitdi (Boltaboyev 2004, 128). Fitratshunos olimlarimizning ta’kidlashicha, uning (Fitratning) yana o’ndan ortiq ilmiy asar va qo’llanmalarida Bobur tilga olinadi. Jumladan, “Adabiyot qoidalari. Adabiyot muallimlari ham havaslilar uchun qo’llanma” (1926) darsligida Bobur va uning ijodi haqida yangi davr o’zbek adabiyotshunosligida birinchi bo’lib ma’lumot berilgan. “O’zbek adabiyoti namunalari” (1-jild, 1928) majmuasida esa “Boburnoma”ning Hindiston qismi tabdil etilib, O’zbekistonda ilk marta nashr qilingan. “Adabiyot qoidalari” kitobida eng ko’p misol ham Navoiy va Bobur ijodidan keltirilgan. Fitrat, shuningdek, “Aruz haqida” (1935) risolasida turkiy aruzning xususiyatlarini tushuntirar ekan, Boburning ham aruz nazariyotchisi, ham aruzning go’zal vaznlarida she’r bita olgan hassos shoir ekanligini alohida e’tirof qilib o’tadi.

Shunday qilib, O’zbekistonda boburshunoslik ilmi o’tgan asrning 40-yillariga kelib yanada rivoj topdi. 1948 yili Saidjon Aliev “Zahiriddin Muhammad Boburning she’riy ijodiyoti” mavzusida, 1949 yili Sabohat Azimjonova “Umarshayx va Boburning Farg’ona ulusi” mavzusida, 1944 yili Moskvada P.I.Petrov “Boburnoma” tarixiy manba sifatida” mavzusida, 1954 yili G.F.Blagova “Характеристика грамматического строя (морфологии) староузбекского литературного языка конца XV века по “Бабурнаме” mavzusida nomzodlik dissertatsiyalarini yoqladi. Shundan so’ng o’zbek va boshqa turkiy respublikalar adabiyotida qator dissertatsiyalar ko’paya boshlaydi.

Fitratning Bobur asarlari, jumladan, “Boburnoma”ga doir tadqiqotlari keyinchalik turkiy xalqlar adabiyotidagi ko’plab ilmiy izlanishlar uchun manba vazifasini bajardi. O’zbek adabiyotida

shundan keyingi tadqiqotlar O.Sharafiddinov, S.Mirzayev, P.Shamsiyev, S.Azimjonova, A.Abdug'afurov, A.Qayumov, G.Assalom, S.Hasanov, H.Qutratullayev, Z.Mashrabov, A.A'zamov, S.Jalilov, N.Otajonov, O.Bo'riyev, V.Rahmonov, M.Xolbekov, H.Boltaboyev, H.Dadaboyev, A.Ibrohimov, Z.Xolmanova, keyinchalik Z.Teshaboyeva, X.Mirzayeva, Sh.Hayitov, D.Muhammadiyeva, M.Shorahmedova, E.Hazratqulova, B.Bo'ronova kabi o'nlab olimlar tomonidan amalga oshirildi.

Boburshunoslikrivojida P.Shamsiyev va S.Mirzayev tomonidan 1948-49 yillarda asarning ikki jild holidagi kirill yozuvidagi tabdili, undan avval, 1943-46 yillar R.Arat tomonidan amalga oshirilgan ikki jildli turkcha tarjimasi, shuningdek, sharqshunos M.Sal'e tomonidan rus tiliga qilingan nashrlarining ahamiyati katta bo'ldi. Bundan tashqari, 1959 yilda Aziz Qayumov va Sabohat Azimjonova tomonidan "Bobur lirikasi" deb nomlangan risolaning nashridan so'ng 1960 yilda "Boburnoma"ning navbatdagi ilmiy nashri chop etildi. Mazkur nashrlar dunyo yuzini ko'rishi bilan Bobur ijodini turli jihatdan tadqiq etish ishlari yanada kengaydi. Bu borada ham qator nomzodlik va doktorlik ishlari yoqlandi, risola va ilmiy maqolalar e'lon qilindi.

O'zbekistonda boburshunoslik ilmi taraqqiyoti istiqlol davriga kelib yanada yuksaldi. A.Qayumov, A.Abdug'afurov, S.Hasanov, H.Hasanov, V.Rahmonov, M.Kenjabek, Sh.Yorqin, E.Ochilov kabi olimlar tomonidan shoir asarlarining o'ziga xos ko'rinishga ega bo'lgan ilmiy nashrlari chop etildi. Bundan tashqari, bu davrga kelib yurtimizda Bobur nomidagi xalqaro jamoat fondi tashkil etilib ulkan miqyosli ishlar amalga oshirildi. Bu davrga kelib Bobur qoldirgan tarixiy intellektual merosni o'rganish, targ'ib va tashviq qilish, saqlash va kelajak avlodlarga yetkazish umumdavlat ahamiyatiga molik bo'lgan masalalardan biriga aylandi.

Bobur hayoti va ijodini o'rganish hamda keng targ'ib etish borasida, ayniqsa, o'tgan 2023 yil samarali yil bo'ldi. Yurtimiz va dunyo miqyosida qator tadbirlar tashkil etilib, boburshunoslikka oid ko'plab noshirlik ishlari bajarildi. O'zbek, rus va ingliz tillarida "Bobur ensiklopediyasi"ning to'ldirilgan uchinchi nashri yaratildi. Undan tashqari, "Bobur" kitob-albomi, Bobur asarlari lug'ati, shoir devonining mukammal nashrlari, "Boburnoma" asarining zamonaviy o'zbek va qoraqalpoq tillaridagi tabdili tayyorlandi. Shoir asarlari, jumladan, "Boburnoma" borasida yurtimiz va xorij olimlari tomonidan qator tadqiqotlar, tarjima va ilmiy noshirlik ishlari bajarildi. Asarning qozoqcha (2022) va italyancha (2023)

yangi tarjima nashrlari yuzaga keldi. Bobur fondi tashabbusi bilan Boburning to'la asarlar to'plami "Kulliyoti"ning nashrga tayyorlangani (2023) bu boradagi ishlar ko'lamini nechog'lik yuksak ekanligini ko'rsatadi.

O'tgan yili shoir tavalludining 540 yilligi munosabati bilan Andijon va Toshkentda o'tkazilgan xalqaro konferensiya materiallarida Bobur asarlarining o'ziga xos ahamiyati haqida ko'plab tadqiqotlar e'lon qilindi. Jumldan, 2023 yilning 25-26 sentabr kunlari Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universitetida o'tkazilgan "Zahiriddin Muhammad Bobur merosining Sharq davlatchiligi va madaniyati rivojida tutgan o'rni" mavzusidagi uluslararo ilmiy-nazariy konferensiyada Italiya, Yaponiya, Rossiya, AQSh, Turkiya, Eron singari mamlakatlardan eng yetuk boburshunos olimlar, turli tashkilot va idoralar vakillari, tadqiqotchilar ishtirok etib, boburshunoslik sohasidagi so'nggi ilmiy yangiliklari bilan o'rtoqlashdi.

Shuni ham qayd etish kerakki, turkiy xalqlar adabiyotida Bobur asarlarining tarjima nashrlaridan tashqari turli yillarda shoir asarlari, xususan, "Boburnoma"ning sohalar rivoji, fanlar taraqqiyotidagi o'rni borasida ham qator ilmiy asarlar, dissertatsiya va risolalar yozildi. Bundan tashqari, turli internet saytlarida ilmiy-ommabop maqolalar e'lon qilindi. Jumladan, Mukadder Guniriy "Boburnoma"ning asosiy qoidalari" (1994) Mehmet Turgut "Boburnoma"da hayvonlar va ovchilik" (2008), Murat Yurdako'k "Boburning tibbiyotga oid qarashlari" asarini (2008), Husayn Baydemir "Boburnoma"da folklorizm va etnografik unsurlar" (2010), Vohid Turk "Bobur devoni"ning til xususiyatlari" (2012), Ne'mat Jeylan "Bobur asarlarida qo'shma so'zlar" (2007), Erjan Akyol "Bobur va "Boburnoma" xususida" (2014), Arzu Yekilmaz "Boburnoma"da fe'l so'z turkumlari tadqiqiga doir" (2014), Hamza Yalchinqoya "Bobur xotirotidagi tarxiiy shaxslar" (2013), Duygu Koja "Boburnoma"ning til xususiyatlari va lug'ati" (2013), Islom Jemeney, Abdulla Askariy (Qozog'iston) "Boburning jahon madaniyatiga qo'shgan hissi" (2011) kabi ko'plab ilmiy maqola, monografiya va dissertatsiyalar yozishdi.

Bobur asarlarining aynan til xususiyatlariga doir H.Nazarova, H.Dadaboyev, F.Is'hoqov, A.Ibrohimov, Z.Xolmanova, D.Muhammadiyeva kabi olimlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqotlarning ham ahamiyati katta. B.Yujel, T.Seyhan, A.Bilkan kabi turkiyalik olimlar tomonidan "Bobur devoni", "Mubayyin" va "Risolai volidiya" asari tarjimasi va ularning til xususiyatlariga qaratilgan

fundamental tadqiqotlarning ham alohida o'ringa egaligini qayd etish lozim. Ko'rinib turibdiki, turkiy xalqlar tarixi, madaniyati va adabiyoti uchun muhim bo'lgan ulug' shaxs va uning asarlari haqida shu paytga qadar juda ko'p ishlar qilingan. Ayniqsa, "Boburnoma" haqida minglab tadqiqotlar olib borilgan. Bobur asarlarining g'oyaviy-badiiy ta'siri nafaqat Markaziy Osiyo, balki evropada yashovchi turkiyzabon xalqlar ijodida ham o'z ifodasini topib kelmoqda. Turkiyshunos olimlarning fikricha, XVI asrning oxirgi choragidan boshlangan bu jarayon turk adabiyotining lirik va liro-epik taraqqiyoti uchun namuna vazifasini bajargan hodisadir.

Boburshoh o'z asarlarida ishlatgan so'z boyligi uning ona tilga bo'lgan yuksak bilimidan dalolatdir. "Aruz risolasi" va "Boburnoma"da bergan ma'lumotlariga asoslanib, turkiy tilning turli jihatlarini, xususan, onomastika, etimologiya, ko'p ma'nolilik, tillararo sinonimiya, tovush o'zgarishlari, tovush hodisalari, alifbo, imlo qoidalari, sintaksis, qurilish va uslubni chuqur bilganligini ko'ramiz.

Bobur asarlari, xususan, uning "Boburnoma" asarini filologik aspektda chuqur o'rgangan tilshunos olimlardan biri Memor Sinan go'zal san'atlar universiteti professori, filologiya fanlari doktori T.O.Seyhandir. Olima "Mubayyin" asarini turk tiliga tarjima qilish borabarida Boburning boshqa asarlari "Boburnoma", "Devon", "Aruz Risolasi", "Risolayi volidiya" va "Xatti Boburiy" haqida ham ko'plab ilmiy fikrlar aytadi. Olima "Boburshohning siyosiy-madaniy faoliyatida turk tili va adabiyotining o'rni" nomli maqolasida ulug' mutafakkirning davlat boshqaruvida nimalarga ko'proq e'tibor bergani xususida qimmatli ma'lumotlarni keltirib o'tadi. Bobur o'z saltanatining bardavomligini ta'minlash uchun qalam sehridan qanday ustalik bilan foydalanganini, qalamni vatanga aylantirib, uning geografiyasini qanday kengaytirganini, shuningdek, uning me'morchiligi, demografik tuzilishi, turkiy tili va tarixi bilan Hindistonda o'z izini qoldirib, davlat boshqaruvida amalga oshirgan ko'plab madaniy-siyosiy masalalari haqida fikr yuritadi.

T.Seyhanning qayd etishicha, XVI asr dunyoda turk asri sifatida tanilgan. Ushbu asrda munosib iz qoldirgan turk etakchilaridan biri shubhasiz Boburshoh bo'lgan. U 12 yoshida taxtdan ayrilgan bo'lsa ham, o'z bilimi va fe'l-atvori jihatidan o'zining yuksak g'oyalaridan hech qachon voz kechmagan. Bobur o'zini har doim markazga qo'ygan va yuqori maqsadni o'zidan talab qila olgan. T.Seyhan Boburning turkiy tilni chuqur bilishi, shuningdek, xalqlarga xos milliy-madaniy xususiyatni yaxshi tushunishi va izchil tushuntirib bera olishiga ko'ra, buyuk alloma M.Koshg'ariy bilan mengzaydi. Bu ikki mutafakkir

XI va XIV asrlardagi turkiy til imkoniyatlarini, turk geografiyasini, xalqlarning madaniy xususiyatlari, urf-odat, an'ana va qadriyatlarini teran anglab bayon etgan.

Turk olimlari tomonidan "Boburnoma" tadqiqoti borasida birgina 2010-2023 yillar oralig'ida 28 ta tadqiqot amalga oshirilgan bo'lib, shundan 5 tasi Bobur shaxsiyatiga, 23 tasi esa aynan "Boburnoma" asariga oid ilmiy maqolalar hisoblanadi. Jurnallarda chop etilgan ushbu maqolalar orqali olimlar Boburshoh va uning qomusiy asari "Boburnoma"ga baho berishgan. Shuningdek, ularning ayrimlarida shoir hayoti, uning davlat boshqaruvidagi o'rni, siyosiy va ma'muriy islohotlari tilga olinsa, ayrim maqolalarda asosan asarlari tili, adabiyotga munosabatiga diqqat qaratiladi.

Chabash Eǵilmezning Otaturk universiteti turkshunoslik instituti jurnalida bosilgan "Boburnoma"da ifodalangan marosimlar" (2012) maqolasida XV-XVI asrlarda Farg'ona, Kobul va Dehli viloyatlarida kechgan madaniy hayotning bir qismining hukmdor nigohi bilan tasvirlanishi o'rganilsa, Ekram Gulning (2014) "Turk tili tadqiqoti yilnomasi"da (2014) e'lon qilingan "Baburnama"da harbiy terminlar" nomli tadqiqotida turkiy davlatchilikning tarixiy ildizlari, bu tizim keyingi davrlarda boshqa xalqlar va madaniyatlarga o'tgani, Bobur va boburiylarning harbiy taktikasi hamda bu sohaga oid terminologiya haqida so'z yuritadi. "Boburnoma" harbiy atamalarining o'rganilishida ham muhim manba ekanligini ta'kidlaydi.

Yana bir turk olimi Ezgi Sirtining "Boburnoma"dagi asosiy fe'llar haqida qaydlar" nomli maqolasida (2018) bu qomusiy asar turkologiya sohasining eng noyob durdonalaridan biri ekanligi qayd etiladi. Turkiy tillardagi o'tmishdan to hozirgi kungacha bo'lgan asosiy so'zlarni aniqlashda, ayniqsa, so'z turkumlarini o'rganishda bu asarning o'rni nihoyatda katta ekanligini misollar asosida keltiradi.

Merve Eraslan hamda Galip Gunerning "Boburnoma"dagi fe'llarning tuzilishi va mazmuni" (2021) nomli maqolasi ham tilshunoslik sohasida muhim tadqiqotlardandir. Unda "Boburnoma"da ishlatilgan fe'llar turkumlarga bo'lib o'rganiladi. 1) aqliy fe'llar; ular yana uch guruhga bo'lnadi: idrok fe'llari, bilish fe'llari va hissiyot fe'llari. Tadqiqotda asardan keltirilgan fe'l so'z turkumiga oid barcha leksik birliklarning umumiy statistikasi ko'rsatib o'tiladi. Unga ko'ra, asarda 227 ta aqliy fe'llar, 81 ta idrok fe'llari, jumladan, shundan, 11 tasi ko'z fe'llari, 5 tasi quloq fe'llari, 6 tasi tatib ko'rish fe'llari, 54 tasi aloqa fe'llari va 5 tasi muvozanat fe'llari ekanligi ko'rsatiladi. Undan tashqari, 4 ta tushunish fe'li, 1 ta tadqiqot fe'li, 9 ta yutuq fe'li, 9 ta xotira fe'li, 6 ta tahlil fe'li, 1 ta fikrlash fe'li, 30 ta aloqa fe'li, 2 ta

e'tiqod fe'li, 74 ta bilish fe'li. 20 ta iroda, 4 ta qaror-kelishuv, 1 ta sabr fe'li borligi aytiladi. Asarda, shuningdek, 72 ta emotsional, ulardan 7 tasi lahzali reaksiyalarni ifodalovchi emotsional fe'llar va 65 tasi vaqt o'tishi bilan rivojlanadigan hissiy fe'llar ekanligi qayd etiladi. Boburshunoslikka oid o'zbek olimi Sh.Sh.Rustamxo'jayev tomonidan tuzilgan bibliografik nashrlarida (Rustamxo'jayev, 2023) yuqorida keltirilgan maqola, tezis, ilmiy monografiya va dissertatsiyalar ko'rsatkichi berilgan.

Turkiy xalqlar adabiyotida Bobur asarlarining filologik tadqiqiga bag'ishlangan ilmiy tadqiqotlar haqida so'z borganda, shuningdek, S.Boltaboyevning "Boburnoma"da chun bog'langan polatining foydalanishi va funksiyalari" (2023), S.Akgul "Boburnoma"ning til xususiyatlariga oid tadqiqoti (2023), Zeynep Nergisning "Bobur tili haqidagi" tadqiqoti, Emre Kundakchining "Boburnoma"ning Haydarobod nusxasi asosida o'g'uz va sharqiy turkiy tillarning bir-biriga o'zaro ta'siri masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlarining ham boburshunoslikda o'ziga xos o'rni borligini qayt etish lozim.

Ma'lumotlarga ko'ra, shu kunga qadar dunyoda o'n miningdan ortiq Bobur haqida ilmiy tadqiqotlar bajarilgan. Shulardan turkiy xalqlar adabiyotida olib borilgan izlanishlarning ko'lami kengdir. Nazarimizda, ularni kelgusida xronologik tartib asosida jamlab o'rganish xorij boburshunoslikning tadrijiy takomil bosqichlarini aniqlashda va bu borada ayrim chalkash va yechilmay kelayotgan masalalarga aniqlik kiritishda muhim hisoblanadi. Boburshunoslikka oid ilmiy tadqiqotlarni o'rganish yana qo'yidagi ilmiy-nazariy masalalarning yechimida muhim hisoblanadi.

1. Bobur asarlari matni, ularning qo'lozma nusxalari, ular qayerda saqlanayotgani, kimlar, qachon va qanday o'rgangani, olib borilgan tadqiqotlarning o'xshash va farqli xususiyatlarini aniqlash borasida aniq ilmiy-nazariy xulosalar chiqarishda.

2. Bobur va uning asarlarining ilm-fan taraqqiyotidagi o'rnini belgilash, shu orqali Boburning dunyo ilm fani rivojiga qo'shgan hissasini aniq misollarda ko'rsatish, qanday fanlar taraqqiyotiga hissa qo'shgani aniqlash, shuningdek, asarlari tili, ularining badiiy hamda ilmiy-nazariy jihatlariga oid fundamental tadqiqotlarning yaratilishida asosiy o'rin tutadi.

3. Turkiy til imkoniyatlarini ko'rsatish, hozirgi zamon adabiy tildagi mavjud leksik birliglar bilan qiyoslash, qardosh halqlar milliy xususiyatlari joy nomlari, atamalar va to'rkiy so'zlar imkoniyatini belgilashda o'rin tutadi.

Adabiyotlar

- “Заҳириддин Муҳаммад Бобур меросининг Шарқ давлатчилиги ва маданияти ривожда тутган ўрни” мавзусидаги улуслараро илмий-назарий конференси матераиллар тўплами(2023). – Тошкент.
- “Жаҳонмаданияти ва Бобур” музейидаги адабиётлар библиографияси. –Т., (2012). Ш.Ш.Рустамхўжаев тайёрлаган “Заҳириддин Муҳаммад Бобур. Бабуриды. Библиография”
- Abdullaeva, R. (2007). G‘arb olimlari Navoiy va Bobur ijodi haqida // O‘zbek tili va adabiyoti. – Toshkent: Fan. №1.
- Babürname (Babür‘ün Hatıratı) (1985). Nashrga tayyorlovchi R.R.Arat . – Anqara.
- Bayur, H. (1987). Hindistan Tarihi, 1-2. cilt, TTK. Yay. – Ankara.
- G‘aybullas-Salom, N.Otajonov. (1996). Jahongashta «Boburnoma». – Toshkent.
- Baydemir, H. (2010). “Babürname”de fol’klorizm ve etnografic unsürler”, Atatürk üniversitesi .
- Berbercan, M. T. (2008). Babür‘un Hatıratında Geçen Hayvan Adları ve bunların Türk Dili Açısından Değerlendirilmesi, İÜ Sosyal Bil. Enst. Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı,Yüksek Lisans tezi, – İstanbul.
- ŞEN, Mesut (1997). “Babür‘ün Mektupları”, Türklük Araştırmaları Dergisi, Mehmet Akalın Armağanı, sayı 8.
- O‘zbek adabiyoti namunalari. (1928). Tuzuvchi Fitrat. – Toshkent, Samarqand: O‘znashr.
- Seyhan, Tanju. (2004). “Mubeyyin der fikh”. – İstanbul.
- Valixojayev B. (2002). Mumtoz siymolar. – Toshkent: A.Qodiriy nomidagi “Xalq merosi”.
- Yücel, Bilâl. (1995). Babür Dîvânı, Atatürk Kültür Merkezi Yay. – Ankara.
- Zahiriddin Muhammad Bobur ensiklopediyasi (ikkinchi nashr) (2016). – Toshkent.
- Zahiriddin Muhammad Bobur. (2002). “Boburnoma”. Nashrga tayyorlovchi S.Hasanov. – Toshkent: Sharq NMAK.
- Zahiriddin Muhammad Bobur. (2008). “Boburnoma”. Nashrga tayyorlovchi V.Rahmonov. – Toshkent: O‘qituvchi, NMIU.
- Азимджанова, С.А. (1977). Государство Бабура в Кабуле и Индии. (обзор источников и научной литературы). – Москва.
- Болтабоев, Ҳ. (2004). Бобуршоҳ Фитрат талқинида, Мумтоз сўз қадри. – Тошкент.
- Ҳайитов, Ш. (2018). Бобур ижодининг туркий халқлар адабиётида ўрганилиши // Жаҳон адабиёти, №2.
- Заҳириддин Мухаммад Бобур. 2016. Бабуриды. Библиография. – Москва.
- Yurdakük, M. (2010). “Babürşah eserlerıdı tıbbıyatga ait bılgılar”. Çocuk sağığı dergisi.

A philologik study of Babur's works

Shukhrat Khaitov¹

Annotation

In this article, the process of scientific research of Babur's life and work in the literature of Turkic peoples, especially the translations of the poet's works into Turkish languages, their philological research, the history, development and improvement of Babur studies in Turkic countries, as well as scientific sources are discussed. The researches of Uzbek, Karakalpak, Turkish, Azerbaijani, Turkmen, Kazakh and Kyrgyz scientists are described and analyzed, and the history of Turkish Babur studies and its development stages are shown.

Key word: *Babur, Babur studies, "Boburnoma", "Devon", "Mubayyin", "Aruz Risola", "Hatti Baburiy", translation studies, Turkish language, verb.*

References

- The collection of materials of the international scientific-theoretical conference on "The role of the legacy of Zahiriddin Muhammad Babur in the development of Eastern statehood and culture"(2023). – Tashkent.
- Bibliography of literature in the "World Culture and Babur" museum. –T, (2012). "Zakhiriddin Muhammed Babur" prepared by Sh.Sh. Rustamkhoshaev. Baburidy. Bibliography".
- Abdullaeva, R. (2007). Western scholars about the works of Navoi and Babur // Uzbek language and literature. – Tashkent: Science, No. 1.
- Baburname (Babür'un Hatıratı) (1985). prepared for publication by R.R. Arat. – Ankara.
- Bayur, H. (1987). History of India, 1-2. cover, TTK. Yay. – Ankara.
- Ghaibulla al-Salam, N. Otajonov. (1996). Jahangashta "Boburnoma". – Tashkent.
- Baydemir, H. (2010). Folklorism and ethnographic elements in "Baburname", Atatürk University .
- Berbercan, M. T. (2008). Animal Names in Babür'un's Memory and their Evaluation from the Turkish Language, İÜ Sosyal Bil. Inst. Anabilim Dalı of Turkish Language and Literature, Master's Thesis, – Istanbul.
- SHEN, Mesut. (1997). "Babür'un Mektupları", Türklük Research Journal, Mehmet Akalın Armağanı, issue 8.

¹ *Shukhrat Khaitov* – doctor of philosophy in philology, associate professor of UzMU.

E-mail: shuhrathayitov84@mail.ru

For reference: Khaitov Sh. A philologik study of babur's works. *Uzbekistan: language and culture. Linguistics.* 2024-2: 6-18.

- Samples of Uzbek literature. (1928). Compiler Fitrat. – Tashkent, Samarkand: Oznashr.
- Seyhan, Tanju. (2004). “Mubeyyin der fiqh”. – Istanbul.
- Valikhojhaev B. (2002). Classic figures. – Tashkent: “Khalq merosi” publishing house named after A. Qadiri.
- Bilal, Yucel. (1995). Babur Dîvânı, Atatürk Kültür Merkezi Yai. – Ankara.
- Encyclopedia of Zahiriddin Muhammad Babur (second edition) (2016). – Tashkent.
- Zahiruddin Muhammad Babur. (2002). “Boburnoma”. Prepared for publication by S. Hasanov. – Tashkent: Sharq NMAK.
- Zahiruddin Muhammad Babur. (2008). “Boburnoma”. Prepared for publication by V. Rahmonov. – Tashkent: Teacher, NMIU.
- Azimdzhanova, S.A. Gosudarstvo Babura v Kabuli i Indii. (obzor istochnikov i nauchnoy literatury) (1977). – Moscow.
- Boltaboev, H. In the interpretation of Baburshah Fitrat, Mumtaz is the meaning of the word (2004). – Tashkent. – P.127-131. See about it:
- Sh. Hayitov (2018). The study of Babur’s work in the literature of the Turkic peoples // World literature. No. 2.
- Zahiriddin Muhammad Babur. (2016). Baburidy. Bibliography. – Moscow.
- Murat Yurdakuk (2010). “Medical knowledge of Baburshah’s works” Journal of Children’s Health.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

O'zbekiston: til va madaniyat (O'zTM) – zamonaviy O'zbekiston (sobiq Turkiston) bilan bog'liq bevosita Markaziy Osiyo mintaqasini birlashtiradigan til, tarix, san'at, etnografiya, madaniyat va ijtimoiy fanlar sohalarini qamrab olgan ilmiy jurnaldir. O'zTM munozarali, zamonaviy, innovatsion, konseptual jihatdan qiziqarli, original mavzudagi ilmiy tadqiqotlarni nashr qiladi. Jurnal lingvistika, adabiyotshunoslik, tarjimashunoslik, din, falsafa, ilohiyot, fan, ta'lim, metodika, sotsiologiya, psixologiya, tarix, madaniyat, san'at, etnologiya, etnografiya, antropologiyaga oid ilmiy yo'nalishdagi maqolalar va taqrizlar hamda konferensiya hisobotlarini qabul qiladi.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo'lyozmalar o'zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, boshqa turkiy tillarda ham qabul qilinadi. Agar muallif o'z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr ettirmoqchi bo'lsa, unda qo'lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etilishi lozim.

Qo'lyozmalar MS Word (.doc) formatida (uzlangcult@gmail.com) elektron pochta orqali yuboriladi. Iqtiboslar va izohlar uchun MS Word menejerini qo'llash mumkin.

Barcha qo'lyozmalar tahririyatga muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma'lumot bilan taqdim etiladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig'i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o'ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo'lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantiriladi. Maqola matni 3 000–5 000 so'zdan iborat bo'lishi kerak.

O'zbek va ingliz tillarida 100–150 so'zdan iborat abstrakt (Abstrakt) va 5–10 so'zdan kam bo'lmagan kalit so'zlar (o'zbek va ingliz tillarida). Abstraktda maqolaning qisqacha mazmuni va dolzarbligi, tadqiqot natijalari aks etishi lozim.

Adabiyotlar ro'yxati 5 sahifadan oshmasligi kerak.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo'lishi mumkin) 1500 so'zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so'ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo'limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to'q bo'yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o'zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tilda yozilgan bo'lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – to'q bo'yoqda, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida () satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satr boshidan, boshqa barcha qatorlari xatboshidan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

V.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

VII.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Qudratullayev, Hasan. 2018. *Boburning adabiy-estetik olami*. Toshkent: Ma'naviyat.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Qudratullayev 2018, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011 (b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011 (a), 99]

[Sirojiddinov 2011 (b), 67]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Abdurahmonov, G'anijon, Alibek Rustamov. 1984. *Navoiy tilining grammatik xususiyatlari*. Toshkent: Fan.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdurahmonov, Rustamov 1984, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Abdug'afurov, Abdurashid. 2016. "Badoye' ul-bidoya"ning tuzilish sanasi". *XX asr o'zbek mumtoz adabiyotshunosligi*, Olim To'laboyev muharrirligida, 174–184. Toshkent: "O'zbekiston milliy ensiklopediyasi" Davlat ilmiy nashriyoti.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Abdug'afurov 2016, 176]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL. Foydalanilgan sana.

Mamatov, Ulug'bek. 2018. *O'zbekiston madaniyatida tarixiy janrdagi tasviriy san'at asarlari*. Toshkent: Mumtoz so'z. <https://kitobxon.com/uz/catalog/sanat/>. 12.03.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mamatov 2018, 11]

Ikki mualliftomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2017, 19-hujjat]

VII.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Mahmudov, Nizomiddin. 2013. "Termin, badiiy so'z va metafora". *O'zbek tili va adabiyoti* 4: 3 – 8.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Mahmudov, 2013, 5]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi". *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Aminov, Hasan. 2018. "O'zbekiston san'atida temuriylar siymosi". *O'zbekistonda xorijiy tillar* 2: 246 – 253. doi: 10.36078/1596780051.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Aminov 2018, 248]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi

“O‘zbekiston adabiyoti va san’ati” gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro‘yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo‘yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo‘lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko‘rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr sanasi. Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. “Jomiy “Xamsa” yozganmi?.” *O‘zbekiston adabiyoti va san’ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. “Maqola nomi.” *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Jabborov, Rustam. 2019. “Navoiyning Tabrizda yashagan xorazmlik kotibi”. *UZA: O‘zbekiston Milliy axborot agentligi*, 08.12. <https://uza.uz/uz>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Jabborov 2010, 17]

Maqola so‘ngida foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro‘yxati ikki qismdan iborat bo‘lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko‘rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o‘zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini “*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*” qo‘llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko‘rib olishingiz mumkin.

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Uzbekistan: Language and Culture is an academic journal, publishing research in linguistics, history, literature, translation studies, arts, ethnography, philosophy, anthropology and social studies. We aim to publish cutting edge, innovative, conceptually interesting, original case studies and new research, which shape and lead debates in multifaceted studies. We do not publish economic analyses or policy papers. Any

opinions and views expressed in publications are the opinions and views of the authors, and the publishers are not responsible for the views/ reviews of the contributors.

The journal is published four times a year. The language of articles can be English, Russian and Uzbek. Other Turkic languages are also welcomed. In addition to research articles, the journal welcomes book reviews, literature overviews, conference reports and research project announcements.

1. General

- Submission Guideline

1. Manuscripts may be submitted at any time during the year. However, if the author wishes to have his/her manuscript published in a certain issue of the journal, the submission should be made at least five months in advance of the proposed publication date.

2) Manuscripts should be submitted by email (uzlangcult@gmail.com) as an attachment in MS Word document (.doc) format and use MS Word Source.

3) All manuscripts should be submitted with a cover page including an email address, a mailing address and a short introduction about the author(s) /contributor(s)'.

2. Manuscript format

1) The main texts should be written in Times New Roman font, 12 point, and single-spaced in 44 pagination with 1-inch margins.

2) Submissions must follow the author-date system of The Chicago Manual of Style, 16th Edition.

3) Quotations are given in brackets in the text.

4) A research article should normally be no more than 9,000 words in length, including the following contents:

- an abstract of 150-200 words (in English, Russian, and Uzbek) and seven to ten keywords;

- a list of references of no more than five (5) pages;

- tables and figures, if any.

5) A book review should generally be about 1,500 English words (or other languages) in length, and must include the heading and closing in the following format:

- Heading: Title of the Book. By Author's Name(s). City of Publication: Publisher Name, Year. pp. Price, ISBN:, (hardcover/paperback).

- Closing: Book reviewer's name, affiliation and postal address at the end.

6) Style Points Headings. Limit: Four levels.

Level 1. Title Style (e.g. the first letter of each word upper case, except prepositions), Bold, and 14 point.

Level 2. Title Style, Italics, 14 Point.

Level 3. Modified "down" style (first letter upper case, or first letter of first two words if the first word is an article), Bold, and 12 point.

Level 4. Modified down style, Bold, 11 point.

3. Style and Usage

1) Translation

- Translated excerpts from classical texts or non-English sources should be annotated with clarification of its original/published language and translator. Likewise, "Author's own" translations of quoted texts should be noted as such.

- The author is expected to provide an English translation of key terms in the work, rather than a translator without expertise in the subject.

- Excerpts or quoted texts from published translation will not be edited. However, UzLC editors may query or modify translations of key terms or texts provided by the author.

- Where necessary, short supplementary information such as dates, an item in its original characters, or the Romanized form of a non-English item, may be included.

- Names of foreign publishers, and titles of sources published in a foreign language should primarily appear in Romanized form without translation. However, if necessary, a translation may be added in brackets ([]).

2) Names and Terms

- Place Names (foreign):

Designation for division of areas should be either translated or hyphenated after the given area name.

Designation for geographical/structure names are not hyphenated, and appear without the equivalent English term.

Institutional names are considered proper nouns. Their names should appear following the preference of the individual institutions.

3) The descriptive designation of a period is usually lowercase, except for proper names or traditionally capitalized terms.

4. Quotation

1) Block Quotations:

- A block quotation should start with double line spacing and an indentation from the left margin. From the second paragraph of the block quotation, additional paragraph indentation is needed.

Texts in block quotation should be written in Times New Roman 10 pts., and not be entirely italicized.

5. Others

1) There is one space after sentence punctuation and not two.

2) The end parenthesis, closing quotation mark, and footnote numbers come after the sentence punctuation.

3) For parentheses within parentheses, use brackets ([]).

6. Basic Citation Format

The following examples illustrate citations using the **author-date** system. Each example of a reference list entry is accompanied by an example of a corresponding parenthetical citation in the text. For more details and many more examples, see chapter 15 of *The Chicago Manual of Style*.

BOOK

Reference List (hanging indent):

Pollan, Michael. 2006. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of How Eating Has Evolved*. New York: Penguin.

In Text Cite:

[Pollan 2006, 99–100]

Reference List (hanging indent):

Ward, Geoffrey C., and Ken Burns. 2007. *The War: An Intimate History, 1941–1945*. New York: Knopf.

In Text Cite:

[Ward and Burns 2007, 52]

For four or more authors, list all of the authors in the reference list; in the text, list only the first author, followed by et al. (“and others”):

[Barnes et al. 2010, 847]

Reference List (hanging indent) book chapter:

Kelly, John D. 2010. “Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War.” In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press.

In Text Cite:

[Kelly 2010, 77]

Chapter of an edited volume originally published elsewhere (as in primary sources):

Reference List (hanging indent) book originally published elsewhere:

Cicero, Quintus Tullius. 1986. “Handbook on Canvassing for the Consulship.” In *Rome: Late Republic and Principate*, edited by Walter Emil Kaegi Jr. and Peter White. Vol. 2 of University of Chicago Readings in Western Civilization, edited by John Boyer and Julius Kirshner, 33–46. Chicago: University of Chicago Press. Originally published in Evelyn S. Shuckburgh, trans., *The Letters of Cicero*, vol. 1 (London: George Bell & Sons, 1908).

In Text Cite:

[Cicero 1986, 35]

BOOK PUBLISHED ELECTRONICALLY

If a book is available in more than one format, cite the version you consulted. For books consulted online, list a URL; include an access date only if one is required by your discipline. If no fixed page numbers are available, you can include a section title or a chapter or other number.

Reference List (hanging indent):

Austen, Jane. 2007. *Pride and Prejudice: A Novel in Five Books*. New York: Penguin Classics. Kindle edition.

In Text Cite:

[Austen 2007, 101]

Reference List (hanging indent):

Kurland, Philip B., and Ralph Lerner, eds. 1987. *The Founders' Constitution*.

Chicago: University of Chicago Press. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders>

In Text Cite:

[Kurland and Lerner, chap. 10, doc. 19]

JOURNAL ARTICLE
Article in a print journal

In the text, list the specific page numbers consulted, if any. In the reference list entry, list the page range for the whole article.

Reference List (hanging indent):

Weinstein, Joshua I. 2009. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104:439–58.

In text cite:

[Weinstein 2009, 440]

Article in an online journal

Include a DOI if the journal lists one. A DOI is a permanent ID that, when appended to <http://dx.doi.org/> in the address bar of an Internet browser, will lead to the source. If no DOI is available, list a URL. Include an access date only if one is required by your discipline.

Reference List (hanging indent):

Kossinets, Gueorgi, and Duncan J. Watts. 2009. "Origins of Homophily in an Evolving Social Network." *American Journal of Sociology* 115:405–50. doi:10.1086/599247.

In text cite:

[Kossinets and Watts 2009, 411]

Article in a newspaper or popular magazine

Newspaper and magazine articles may be cited in running text ("As Sheryl Stolberg and Robert Pear noted in a New York Times article on February 27, 2010..."); they are commonly omitted from a reference list. The following examples show more formal versions of the citations. If you consulted the article online, include a URL; include an access date only if your discipline requires one. If no author is identified, begin the citation with the article title.

Reference List (hanging indent):

Mendelsohn, Daniel. 2010. "But Enough about Me." *New Yorker*, January 25.

In text cite:

[Mendelsohn 2010, 68]

Reference List (hanging indent):

Stolberg, Sheryl Gay, and Robert Pear. 2010. "Wary Centrists Posing Challenge in Health Care Vote." *New York Times*, February 27. <http://www.nytimes.com/2010/02/28/us/politics/28health.html>.

In text cite:

[Stolberg and Pear 2010, 12]

WEBSITE

A citation to website content can often be limited to a mention in the text (“As of July 19, 2008, the McDonald’s Corporation listed on its website . . .”). If a more formal citation is desired, it may be cited as in the examples below. Because such content is subject to change, include an access date or, if available, a date that the site was last modified. In the absence of a date of publication, use the access date or last-modified date as the basis of the citation.

Bibliography (hanging indent):

Google. 2009. “Google Privacy Policy.” Last modified March 11. <http://www.google.com/intl/en/privacypolicy.html>.

In text cite:

[Google 2009]

Reference List (hanging indent):

McDonald’s Corporation. 2008. “McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

In text cite:

[McDonald’s 2008]

Jurnal 2017-yil 26-oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot
va axborot agentligi tomonidan № 0936 raqam bilan ro'yxatdan o'tgan.
Tahririyatga kelgan maqolalar mualliflarga qaytarilmaydi.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan
filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc)
dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga
kiritilgan (30.10.2021. № 308/6).

Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos
Hojib ko'chasi 103-uy.
Telefonlar: +99871 281-45-11, +99871 281-41-93.
Website: www.linguistics.tsuul.uz
E-mail: linguistics@navoiy-uni.uz
linguistics1navoiy@gmail.ru

Bosishga 25.03.2024-yilda ruxsat etildi.
Bichimi 70x100 1/16, Ofset bosma. "Cambria" garniturasi.
Nashr b.t. 10,25.

"O'zbekiston: til va madaniyat" jurnali tahririyatida
tayyorlandi va sahifalandi.
"YASHNOBOD NASHR" bosmaxonasida chop etildi.
Adadi 300 nusxa. Buyurtma №54
Bosmaxona manzili: Toshkent shahar Yashnobod tumani,
58-a harbiy shaharcha.